

ד"ר משה גרנות

מרגש, מרתק, מצחיק

על "קץ הפלאות – סיפורים", מאת בן-ציון יהושע, ספרי ניב 2021, 255 עמ'

ב"קץ הפלאות" יש 21 סיפורים ועוד 3 קטעים מתוך רומנים קודמים של המחבר. מבין הסיפורים ריגשו אותי ביותר הסיפורים "היום בו הסתיימה המלחמה" ו"כשלין שר 'אדון הסליחות'". שני הסיפורים מבוססים על זיכרונות המחבר מהימים בהם כיהן כנספח תרבות במרכז אסיה. בסיפור הראשון מסופר על קריאה דחופה מצד צעיר בשם וולודיה שריפוב שישתתף בהלוויית סבתו. מסתבר לדובר שנטשה שריפובה, סבתו של הנ"ל, היא בעצם יהודייה, פליטת מלחמת העולם השנייה מברדיצ'ב, ששמה היה רבקה כהנא. היא ומשפחתה זכו, בימים הנוראים של שואת יהודי אירופה, לחסות של מוסלמי בשם עבדול עזיז שריפוב, סבו של וולודיה, ונישאה לו, אבל כל ימיה שמרה על יהדותה, וציוותה לפני מותה להיקבר בבית עלמין יהודי. הדובר הנרגש מקיים טקס קבורה יהודי כהלכתו, כאשר הוא קורא על הקבר "אשת חיל" ו"קדיש" בפני קהל שלא הבין מילה, והוא גם נושא דברים בלשון אנשי המקום. הקהל בכה בטקס, וגם הקורא את הסיפור הזה איננו יכול להתאפק מלהזיל דמעה. הדובר מעודד את וולודיה ואת אימו, שעל פי ההלכה הם יהודים, לעלות ארצה.

הסיפור השני "כשלין שר 'אדון הסליחות'" – עניינו אירוע מאותה השליחות, כמו בסיפור הקודם: הדובר מציע לראש הקהילה היהודית בטשקנט, פרופ' מקסים חזנוביץ', לקיים תפילת "כל נדרי" בבית הכנסת, ולו גם תפילה אתיאיסטית. הפרופסור מנבא לו כישלון, כי שבעים שנות שלטון קומוניסטי מדכא כל סממן דתי, לא השאירו בקהל היהודי שום זיקה לתפילות. הדובר מזמין מקהלת ילדים וזמר אופרה שישיר "כל נדרי" (בלי להבין אף מילה), ונושא דרשה, ל-200 היהודים האתיאיסטים, שהשתתפו בתפילה, אשר מרוב התרגשות פרצו בבכי. את "הנקודה היהודית" (ביטוי יידישאי ידוע), כנראה, לא קל למחוק.

הבטחתי בכותרת שיש בספר סיפורים מרתקים, ובכן, אני מתכוון בעיקר לסיפור "מפגש לילי עם גנרל פנפילוב". בעצם מדובר יותר בכרוניקה ספרותית, כי המספר מביא את זיכרונותיו כפעיל עלייה, שביצע ממש את הבלתי אפשרי כדי להעלות את יהודי דושנבה ארצה, ועל כך הוא ראוי להיחשב לבן יקר של עמנו (בין שאר הפרסים וההוקרות שקיבל בן ציון יהושע, אציין שהוא הוכתר בתואר "יקיר ירושלים" לשנת תשע"א). אביא כאן קצת פרטים מהכרוניקה הספרותית הזאת (דברים אלה נכתבו גם בספרו המונומנטלי "מאחורי מסך המשי" - כרמל 2013): ב 1992 מגיע המחבר לדושנבה שבטג'יקיסטן, באמצעה של מלחמת אזרחים עקובה מדם בין מיליציות מוסלמיות פונדמנטליסטיות, המבקשות להשמיד בדם ואש כל זכר לקומוניזם האתיאיסטי, ובין הקומוניסטים המגובים על ידי הצבא הרוסי, שמן הסתם לא שמו לב שברית המועצות שבקה חיים. המטוס בו טס המחבר נוחת בשדה התעופה של דושנבה, כשמתחתיו

יורים במקלעים ובתותחים. האיש מצליח לכבוש את ליבו של פולקובניק (אלוף משנה) רוסי כשהוא מצטט מתוך "אנשי פנפילוב", וזה ממש מציל את חייהם. אחר כך מצליח המחבר לחדור לליבו של מנהיג הפלנגות המוסלמיות (מוחמד איסמעיל האיום) כדי שיאפשרו למטוסים לנחות ולקחת עמם את היהודים שביקשו לעלות לישראל. הדובר יוצר קשר עם ראש הקהילה היהודית, ובבית הכנסת מכבדים אותו בקריאה בתורה ובדרשה.

סיפורים מרתקים נוספים בקובץ הם "לדינו של מוכר בורקס בפלורנטיין" על פרופסור באוניברסיטה שסטודנטית מעריצה שלו מתעלסת איתו, ובמשך עשרים וחמש שנים אין לו מושג שיש לו בת ונכדה. מרתקים הם הסיפורים מעולם הפשע, כמו "מוסר של גנבים", בו חושף המחבר ידע מופלא על תכסיסי הרמאות והנוכלות של גיבוריו, וידע בעולמם של הכייסים. ובסיפור "נוכל עם פלומת שפם" הקורא מתוודע לנתיב בו עלול ללכת "ילד טוב ירושלים" כדי לשלוח יד לגניבה.

שני סיפורים מתארים כיצד האהבה עשויה לגרום לבנות ישראל כשרות להינשא לגויים. "מעמול לקצין האנגלי" מתאר כיצד הנערה היפה מטילדה, מבית מסורתי, שיודע להחליט מי יהיה חתנה, ואשר אוסר עליה לצאת מהבית כדי שלא יהיו רינונים על תומתה, שמקבלת מכות במחבט שטיחים על כל 'סטייה' מצידה – כיצד הנערה הזאת זוכה לאהבה לוחטת דווקא אצל המייג'ור האנגלי טוני צ'רלסטון, אליו היא קופצת ממרפסת הבית, שהפכה עבורה לבית כלא, לברזנט המכסה משאית שהמייג'ור הסיע כדי לגאול אותה וכדי לזכות בה. היא נישאת למייג'ור בארמון הנציב, נוסעת עמו לאנגליה, וחיה עמו באושר, לעומת שאר אחיותיה שגורלן לא שפר עליהן. צריך לציין שבסיפור הזה, כמו בסיפור שאסקור בקיצור להלן, הנשים שומרות על יהדותן למרות הנישואין המעורבים. ועוד דבר, הקורא מתרשם שהמחבר מסתייג מהאלימות שנקט היישוב כנגד נשים שהתרועעו עם בריטים (קרחת, חומצה לפנים), ומסתייג גם מהטרור שנקטו נגד האנגלים (פיצוץ מלון המלך דויד).

הסיפור השני שגם כן מתאר נישואי תערובת מתרחש בג'וניה שמצפון לבירות – שם הסיפור "מגן דויד על חוף לבנון", ובו מסופר כיצד הדובר, שהיה בתפקיד של קצין חינוך מגויס כמרצה עבור היחידות שהשתתפו במלחמת לבנון הראשונה, פוגש בחוף ג'וניה אישה צעירה עם שני ילדים, ועל צווארה שרשרת עם מגן דויד. מסתבר ששמה סוזן, והיא נישאה לנוצרי מרוני בשם רוברט. היא אוהבת את בעלה, ולא תנטוש אותו כדי לעלות לישראל, אבל כמו מטילדה בסיפור הקודם, היא מדליקה נרות בליל שבת, צמה ביום כיפור, וכאמור, נושאת בגאווה על חזה את סמל יהדותה. גם בסיפור הזה נדמה כי המחבר אוהד אותה, ולא את משפחתה שקרעה עליה קריעה, ואפילו התכוונו לרצוח אותה על חילול כבוד המשפחה.

עם מהפיכת ה-ME TOO - הגברים (כולם!) מוקעים אל עמוד הקלון, ומסתבר מסיפוריו של בן-ציון יהושע שגם גברים מוטרדים מינית על ידי נשים. בסיפור "חלומות נעימים" אישה בשם יפית גילרון (לשעבר יפה צור-שחר) נטפלת למדריך הטיולים (שאיננו מצודד) נמרוד סער (לשעבר נחמיה חבקוק). יפית התאהבה בו בנעוריה, ולא זכתה להיענות מצדו, ועתה, כשהיא אלמנה,

ועשירה, היא מעוניינת לזכות במי שהיה חלום נעוריה. היא משפדת אותו במבט, לוחשת לו הבטחות מיניות, ואף מזמינה אותו לחדר השינה שלה. הוא מתחמק ממנה בבגרותו, כפי שעשה בנעוריו. גם בסיפור "כוסות רוח של דוקטור ילנה", המתרחש בעיר הרוסית סמרה, יש הטרדת גבר: הרופאה ילנה מתפשטת בפני המחנך אלימלך שוסטר (שוב, גבר לא מצודד – שלא מסוגל לשרוד את הקור הנורא ברוסיה, יש לו כאבי גב וטחורים), ודורשת ממנו סקס במרפאה של נקו"ד. לטענתה, סקס זה צורך כמו לשתות כוס מים כשאתה צמא, וכפי שטען ולדימיר איליץ' לנין – אין צורך להתאהב בכוס בעקבות השתייה. היא ממשיכה להטריד אותו גם לאחר עלייתה ארצה, והוא לא מראה עניין. לבסוף היא מתחתנת עם מנהל בית ספר בדווי בעל תואר דוקטור.

על הסיפור הזה אני מבקש להתעכב מעוד סיבה, כפי שנרמזה בכותרת הרשימה הזאת: הסיפור הזה מאוד מצחיק – ד"ר ילנה כגנביץ' אמורה להיות גם מורה לעברית, והעברית שלה עילגת להחריד: במקום 'עלוקה' (היא מדביקה לשוסטר עלוקות על הגב) היא אומרת 'אלונקה', במקום 'שקל' היא אומרת 'שגל', היא רוצה לומר לו שהיא אוהבת אותו, והיא אומרת 'אויבת', וכשהיא מבקשת לברך אותו בפני קהל, היא אומרת 'אל מלא רחמים'. כיוון שהמשכורת שהיא קיבלה מקופת חולים, לאחר עלייתה ארצה, לא הספיקה לה, היא נשכרת כנארת (=נערת) טלפון, והיא משוחחת שיחות ארוטיות עם לקוחות רוסיים, ואת זה היא מספרת לשוסטר, אותו היא מבקשת להקסים!

הבלחות של הומור מצויות גם בסיפורים אחרים, ובעיקר בסיפורים המתארים את התכסיסים של העבריינים.

בסיפורים המתארים את ההווה הירושלמית בימי המנדט, ובימי מלחמת השחרור, מורגשת האהבה של המחבר אל גיבוריו הפשוטים, בעיקר אלה מעדות הספרדים. אהבה ואף הוקרה מופנית בסיפורים אלה לאם פלומה, שהיא בבואה של אימו, בכורה יוכבד לבית אלקלעי, ואהבה זאת לא הפריעה לו מלתאר את האמונות הטפלות של גיבוריו (גירוש שדים, מלח נגד עין רעה, השתטחות על קברי צדיקים), וגם את השלילה שבהווה זאת (האישה כמשרתת הבעל, האיסור ללמד את הבנות תורה, הצלפות על הגב בערב יום הכיפורים).

כאמור, הקורא ימצא בספר זה להנאתו - סיפורים מרגשים, מרתקים, וגם מצחיקים.